

РЕЗЮМЕ

БІЛА КНИГА. ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

МІЖ ЗАКОНОДАВСТВОМ І ПРАКТИКОЮ

Оцінка впливу на довкілля (ОВД) є основним механізмом екологічної безпеки, який використовується в європейській та українській практиці для попереднього визначення можливих екологічних наслідків проєктів і врахування їх під час ухвалення рішень. В Україні процедура ОВД розвивається, однак її впровадження супроводжується суттєвими труднощами, що посилилися в умовах повномасштабної війни. До головних викликів належать формальний підхід до виконання вимог, недостатня якість звітів, слабкі інструменти контролю та нагляду, поверхнева участь громадськості, а також нестача узгодженості та співпраці між інституціями.

Біла книга, підготовлена Громадською організацією «Екоклуб», містить комплексний огляд функціонування системи ОВД в Україні, окреслює її ключові недоліки та надає рекомендації щодо її вдосконалення відповідно до стандартів Європейського Союзу. Документ покликаний слугувати практичним орієнтиром для формування політик і управлінських рішень у сфері екологічного врядування та для забезпечення екологічно відповідальної повоєнної відбудови країни.

Автори: Анастасія Яхнюк, Максим Семак, Юрій Задорожній.

Загальна редакція: Андрій Мартинюк, Наталія Холодова.

Дизайн і верстка: Ангеліна Лавренюк.

Цей документ дозволяється копіювати з некомерційною ціллю без спеціального дозволу ГО «Екоклуб», однак посилання на джерело інформації є обов'язковим. Розповсюджується безкоштовно.

Підготовка публікації відбувалась у рамках проєктів «Адвокація гендерно-орієнтованої реформи ОВД в Україні» програми Women Power 2030, що фінансується Європейським Союзом; «Вдосконалення інструментів оцінки впливу на довкілля (ОВД) в Україні для забезпечення участі громадськості та дотримання природоохоронних аспектів під час відбудови України» за підтримки CEE Bankwatch Network; «Посилення кліматичних дій в українських громадах» підтримується програмою малих грантів IKI, яка є частиною ініціативи із захисту клімату (IKI). IKI Small Grants фінансується Федеральним міністерством довкілля, захисту клімату, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини (BMUKN) та реалізується Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам/авторкам цього дослідження. Відповідальність за зміст документа несе виключно ГО «Екоклуб».

Supported by:

Implemented by:

on the basis of a decision
by the German Bundestag

Оцінка впливу на довкілля є одним із ключових превентивних інструментів екологічної політики, що дозволяє виявити, оцінити та врахувати потенційний вплив запланованої діяльності на довкілля ще до ухвалення рішень щодо її реалізації. У країнах Європейського Союзу ОВД є стандартом екологічного врядування, правовою основою якого слугує Директива 2011/92/ЄС (зі змінами, внесеними Директивою 2014/52/ЄС), що встановлює загальні принципи процедури, перелік видів діяльності, які підлягають оцінці, а також вимоги до участі громадськості, доступу до інформації та оскарження рішень.

В Україні процедуру ОВД було запроваджено наприкінці 2017 року, зокрема з метою імплементації законодавства ЄС, передбаченого Угодою про асоціацію. Протягом останніх восьми років вона зазнала суттєвих трансформацій: змінилися терміни проходження окремих етапів, відбулася цифровізація процесу, було деталізовано підстави для відмови у видачі висновку та встановлено критерії недопустимості провадження діяльності. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 році спричинило нові виклики, що створило ризики реалізації екологічно вразливих проектів без належної оцінки. Водночас у 2024-2025 роках зростає кількість процедур ОВД, пов'язаних із відбудовою інфраструктури, розвитком відновлюваної енергетики та будівництвом нових промислових об'єктів, що зумовлює нагальну потребу в забезпеченні якісної оцінки їх впливів.

Метою Білої книги є фаховий аналіз поточного стану реалізації ОВД в Україні, виявлення системних прогалин та розробка рекомендацій щодо вдосконалення політики і практики ОВД відповідно до європейських стандартів.

Документ містить аналітику на основі дослідження відкритих даних Єдиного державного реєстру з ОВД (е-ОВД): опрацьовано 2 633 реєстраційні справи за період 2024-2025 років, що становлять моментальний зріз функціонування системи в умовах воєнного стану.

Основні висновки дослідження

Ми виділяємо дев'ять системних проблем у сфері ОВД, які можна згрупувати за такими напрямками:

Законодавчі та регуляторні прогалини:

- ✘ брак законодавчого регулювання порядку та строків оприлюднення додаткової інформації, що подається суб'єктом господарювання;
- ✘ відсутність у Законі визначення терміна «виправдана альтернатива» та критеріїв її оцінки, що дозволяє формально виконувати вимогу шляхом наведення завідомо нереалістичних альтернатив;
- ✘ розширення відступів і винятків від процедури ОВД для окремих видів діяльності, зокрема через низку законопроектів у сферах лісового господарства, відновлюваної енергетики та індустриальних парків, що суперечить вимогам *acquis* ЄС;
- ✘ необґрунтованість екологічних умов у висновках з ОВД, які нерідко набувають характеру «завуальованих відмов або дозволів».

Прозорість, доступ до інформації та участь громадськості:

- ✘ обмежений доступ до е-ОВД, зумовлений вимогою попередньої реєстрації та авторизації за кваліфікованим електронним підписом;
- ✘ незадовільний технічний стан реєстру: недоступність матеріалів щонайменше 343 справ, розпочатих до 2024 року, приховування попередніх етапів та обмежений функціонал пошуку;
- ✘ відсутність матеріалів післяпроектного моніторингу у вільному доступі.

Інституційна спроможність та соціальні аспекти:

- ✘ низька інституційна спроможність уповноважених органів (у середньому 3 фахівці на територіальний орган за надмірного навантаження);
- ✘ недостатня інтеграція гендерної складової в аналіз соціального впливу.

Ключові рекомендації

- ✓ **Необхідні законодавчі ініціативи:** запровадити в Законі визначення «виправданої альтернативи»; врегулювати строки оприлюднення додаткової інформації; передбачити обов'язкове оприлюднення матеріалів післяпроектного моніторингу в е-ОВД; доповнити зміст звіту з ОВД обов'язковою гендерно-чутливою оцінкою соціального впливу; зобов'язати уповноважений орган мотивовано обґрунтовувати кожну екологічну умову; замість загальних відступів від ОВД запровадити механізм індивідуального скринінгу відповідно до Директиви 2011/92/ЄС.
- ✓ **Нарощування інституційної спроможності:** збільшити штат фахівців, передбачити спеціалізоване навчання та системи обміну досвідом для подолання інституційної неспроможності.
- ✓ **Забезпечення прозорості та відкритості:** забезпечити загальний відкритий доступ до матеріалів е-ОВД без обов'язкової авторизації за КЕП, технічно доопрацювати реєстр та відновити доступ до архівних даних попереднього Реєстру з ОВД.

В умовах післявоєнного відновлення та залучення фінансування від міжнародних партнерів Україна має всі передумови для модернізації системи ОВД відповідно до найкращих європейських практик. Водночас це потребує комплексного підходу – внесення змін до законодавства, інституційного посилення, інвестицій у технічну спроможність органів, створення незалежного наглядового механізму та зміцнення взаємодії між усіма стейкхолдерами. Якісна ОВД є дієвим інструментом екологічної безпеки та запорукою сталої й екологічно відповідальної відбудови, а спільним завданням держави, громадськості та бізнесу залишається пошук балансу між збереженням довкілля, потребами розвитку та зобов'язаннями у процесі європейської інтеграції.